

Korruptsiooni 3-D maailm

Ilmunud: Eesti Ekspress 28.08.2019

Aastal 2000 Euroopa Liiduga alanud ühinemisläbirääkimistel sattus finantskontrolli peatükk Rahandusministeeriumis minu vastutusalasse. Mäletan, et vastaspooleks olnud euroametnik nõudis järjekindlalt, et näidaku ma talle Eesti seadustes punkti, mis keelab Euroopa Liidu vahendite varastamise. Loomulikult polnud sellist paragrahvi olemas. Ei tohigi olla. Sest niipea kui keelaksime varastamise Juhani tagant tähendaks see, et Peetri tagant varastamine on lubatud. Samal põhjusel ei tohi me seaduses keelata näit. naistevastast vägivalda. Keelatud peab olema varastamine ja vägivald, punkt. Mäletan ka, et ajapikku osutus see ametnik igati asjalikuks kolleegiks ja läbirääkimistega saime kenasti lõpule.

Ometi on seadusandjad teinud meie korruptsioonivastases seaduses ([KVS](#)) just sama loogikavea. KVS-i kohaselt on korruptsioon võimalik vaid avalike ülesannete täitmisel ametiisiku poolt. Siseauditi vallas praktiseerides pole mul sest seadusest eriti kasu olnud. Ka kohtulahendeid vaadates on ta osutunud üsna abituks. Piltlikult öeldes: palju kisa, vähe villa. Näit. käimasolevas Tallinna Sadama kohtuprotsessis murravad tippjuristid piike paljuski just selle üle, kas süüdistatavaid saab pidada ametiisikuks või mitte. Sisuliselt pole sel aga mingit tähtsust.

KVS-i hambutuse põhjuseks on eeldus, et korruptsioon eksisteerib vaid avalikus sektoris. See eeldus on vale. Nii nagu halva teo olemus ei sõltu asjaosaliste soost ega nahavärvist, ei sõltu see ka majandussektorist. Erasektori korruptsiooni lihtsaim näide on tootja poolt poe ostujuhile antud meelega (et kaup riivile pääseks). Ka Tallinna Sadama juhtidele etteheidetavad maaklertasud on ärimaailmas igati tavaline nähtus. Eestis on taolised *kick-back* maksed näiteks reklaamitööstusele oluline tuluallikas. Ja mitte alati ei liigu need tulud omanike silme all. Enamgi veel, Eesti lähiajaloo suurima majandusliku mõjuga korruptsioonilugu pärineb just erasektorist. Selleks on [lugu](#), mille avalikustamise eest sai ajakirjanik Peeter Raidla 2005. aastal Bonnieri preemia. Lugu möödunud sajandi lõpust, mil Ain Hanschmidt juhitud Ühispank andis laenu Enn Pandi juhitud Tallinkile ja Hanschmidt tõusis selle eest hiljem Tallinki suuraktsionäriks.

Teisalt on Tallinki juhtum ka õpikunäide, kuidas korruptsioon pole mustvalge. Pant ja Hanschmidt, mõlemad põlised mandrimehed, panid Läänemerel seljad kokku ja heitsid kinda soomlastele ja rootslastele. Saarlased, kes loogiliselt sobinuks sellesse kindaheitja rolli palju enam, valisid madalama liiga. Sealsed praamiärimehed olid samal ajal ametis oma riigil naha üle kõrvade tõmbamisega. Merelt mandrile tulles on pilt veelgi nukram. Siinse suurima eravedaja Edelaraudtee omanikud suutsid pikki aastaid vaid nõukaaegseid rongilokse veeretada ja oma kodumaaga toetuste pärast kohut käia. Mannetu lugu, kas pole? Milline seltskond paistab meile selles võrdluses rohkem korrumppeerunud?

Korruptsiooni olemuslik kurjus avaneb filosoof Sissela Boki [raamatus](#) „*Lying*“. Bok tõmbab seal paralleeli pettuse ja vägivalda vahele. Mõlema eesmärgiks on võimu omandamine ohvri üle, tema sundimine millekski, mida ta vaba tahte alusel ei teeks. Selle hind on raskesti märgatav, kuid ränk. Korruptant eeldab, et teised käituvad samamoodi, hakkab ümbritsevas kahtlema ja tõmbub endasse. Hinnaks on ühiskonda tervikuks liitvate usaldussidemete lagunemine.

Korruptsiooni maailm, nagu ka hea ja kurja maailm laiemalt, on avaram ja mitmekesisem kui esmapilgul paistab. Sarnaselt füüsilise ruumi kolmele teljele (pikkus, laius, kõrgus), võib ka seda maailma vaadelda kolmemõõtmelise ruumina. Esimene ja lihtsaim on väline, objektiivne, juriidilise korrektsuse telg. Kuivõrd vastab meie tegu seaduse ja tööandja nõuetele? Mitte midagi tehes siin korruptiivne olla eriti ei saa. Teiseks mõtteliseks teljeks on sisemine siirus ja motivatsioon. Kelle huvides me tegutseme, kellele oleme lojaalsed? Siinses mõõtmes saab olla korruptiivne ka tegutsemata, südames. Korruptsioon tähendab siin sisuliselt reetmist. Just siinses

mõõtnes eksisteerivad inimestel huvide konfliktid, kuid need ei tähenda alati 180° laupkokkupõrget. Lojaalsuskeskmeid on meil reeglina rohkem kui üks (mina ise, perekond, tööandja, riik), need ei pruugi alati olla vastuolus ja ideaalsel juhul hoopis harmoneeruvad. Selles mõõtnes tähendab korrupsiooni vältimine eelkõige inimese sisemise harmoonia otsimist, südametunnistuse ebakõlade vältimist, madalat karmavõlga. Kolmandat mõttelist telge võiks tinglikult nimetada asjakohasuseks. Siia kuuluvad sellised mõisted, nagu kohalikud tavad, viisakus, vastavus sotsiaalsetele normidele. Kui seadusi tuleb täita, siis tavadega tuleb kohaneda. Sellel teljel väljendub ausameelsus vastastikusel lugupidamises. Üksinda aus olla siin ei saa, see tähendaks naiivsust. Komberuume on maailmas palju ja nende mitmekesisus on rikkus, mitte pahe. Sestap tasub olla tagasihoidlik meist kõrgemaks mõõdetud korrupsioonitasemega naabritele näpuga näitamisel. Tavade muutmine on kohalike teha.

Nii vajabki korrupsioon võitlemist arvatust palju avaramas ruumis. Juriidilisel teljel on pilt selge: KVS on praak ja vajab uuesti tegemist. See kivi asub Riigikogu õiguskomisjoni ja Justiitsministeeriumi kapsaaias. Korrupsiooni õiguslik definitsioon on tegelikult lihtne: usalduse kuritarvitamine. Kuid sisemaailma ja komberuume korrastamisega peame ka edaspidi tegelema ikka ise – sina ja mina. Sinna pole riigil asja.

Kokkuvõttes, täielikult korrumppeerumata inimesi pole maailmas olemas, mitte ühelgi teljel. See pole ka nõutav – absoluut viib alati absurdini. Näiteks kõiki meie seadusepügalaid ei jõua juba ammu keegi lugeda, saati siis täita. Ülim lojaalsus viiks meid tõenäoliselt isiksuse lõhestumiseni, absoluutne viisakus muutuks iseenese parodiaks. Ent tähtis pole seisund, vaid liikumine. Mitte täielik ausus nüüd ja kohe, vaid eluhoiak, igikestev püüdlemine ideaali suunal, tasakaalustatud kasvamine kõigil kolmel teljel. Ja häda neile, kes sel teel edasi püüdemast väsivad ja tagasi langevad. Sest nende saatus on traagiline. Kõige võimsamalt on seda langemise traagikat kirjeldanud J. R. R. Tolkien raamatus „Sõrmuste isand“ – see on teekond, millel *Sméagol*’ist saab *Gollum*. Nagu Tolkienil, võib võimusõrmus ka pärismaailmas kandja üle võimust võtta. Nii saamegi avatud silmadega ringi vaadates enese ümber tihti näha samal teel kõndivaid elavaid inimesi. Olgu siinkohal näiteks kasvõi meie oma Edgar Savisaar. Loodetavasti jääme teda ikka mäletama 1988. aasta 13. aprilli telesaates haaratud särava initsiatiivi eest, mis viraalseks osutus ja impeeriumi mõranema pani. Järgnenud moraalsete allakäigu võime mõneti kanda ka tema jüngrite vaimupimeduse arvele, pikas plaanis ehk isegi andestada ja unustada. Aeg näitab.

Guido Viik